

Forfatter: Kidde, Harald

Titel: Udrag fra Jærnet

Citation: Kidde, Harald: "Jærnet", i Kidde, Harald: *Jærnet*, udg. af Knud Bjarne Gjesing ; Thomas Riis , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, isamarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1990, s. 418. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-kidde04ny-shoot-idm140608063563504/facsimile.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Jærnet

- ren . . . : maarer, mørkhudet person, neger. Citat fra Schiller: *Die Verwöhnung des Fiesco*, III, 4 (1783). – *um Søe, i hvem jeg har Veibehag*: Matt 3,17. – *Præmstær*: fôrstenotar.
- 88 *Hyttebakken*: oplagringsplads for råjern.
- 89 *skab Valkonen om i deres Billed*: jf. 1. Mos. 1,27. – *Kultvængen*: handelen med kul og jern liberaliseredes fra 1846.
- 90 *Lancashire-Metoden*: ny, mindre brændselskrævende metode til fremstilling af svejsjern.
- 91 *Tempora mutantur . . .* : tiderne forandres, og vi forandres med dem – *Lævog*: stridsvogn med læer på hjulakslerne.
- 92 *counts money*: money of account; regnearbejde, der ikke udmontes. – *prohibere*: toldbeskyttede. – *isidkørt*: om jern, der revner ved opvarmning.
- 93 *Crestner*: 100 pund. – *Henry Bessemer*: (1813-98) tog i 1855 patent på ny metode til fremstilling af stål – *Watt*: se n.s. 75. – *Arbejdslosheden*: Richard A (1732-92) udviklede i 1700-tallet spindemaskiner, der blev udelagt af arbejdere, som frygtede arbejdsløshed.
- 94 *Ehrenspræs*: Fredrik E. (1714-94) – *Per Høpener* (1726-1802) hovretsassessor – *Babøiske Optøjer* . . . række eks. på opstande og arbejderuroigheder, især uløst ved erhvervenes industrialisering. Kuppet mod den moderate opposition i Frankrig, her benævnt efter den revolutionære François Noël B. (1760-97). Opstanden blandt *Ljongske Silkevevere*, 1831. *Februarrevolutionen*: revolution i Frankrig 1848 knustes af *General L.E. Cavaignac* (1802-57). Samme år, *10de April 1848*, demonstrerede arbejderbevægelsen *Chartisterne* i London for en udvidet valgret – *1847's Fabriklov*: liberalt inspireret lov i Storbritannien, der lovfæstede en 10 timers arbejdsdag for kvinder og børn. – *Kornloven af 46*: i 1815 gennemførtes i Storbritannien den såkaldte kornlov, der med høje toldsatser hindrede udenlandsk korn i at udkonkurrere engelsk landbrug; efter liberalt pres ophævedes k. 1846. – *Cobbden og Byngh*: fremtrædende liberale politikere, Richard C. (1804-65) og John B. (1811-69) – *Jeremy Bentham* (1748-1832), engelsk filosof, hans nyttemoral *utilitarianism* var af betydning for liberalismen. – *Adams Smith's »Nationernes Velstand*: den skotske økonom A.S. (1723-90) forfattede den økonomiske liberalismes hovedværk *The Wealth of Nations* (1776).
- 95 *Skiden*: vedtægter for et lav. – *»kommunistiske Manifest*»: manifest for det såkaldte *Kommunistforbund*, stiftet 1847, forfattet 1847-48 af Karl Marx (1818-83) og Friedrich Engels (1820-95) – *Zauberkæfting*: »Troldmandens lærling», efter digt af Goethe, hvor Z. ikke kan styre de kræfter, han selv har frugtet.
- 96 *Cæsar, moritur . . .* : »Cæsar, de, der skal dø, hilser dig» – opl. hilsen fra gladiatorerne til keiseren for kampelege. – *Hades*: dødsriget i græsk religion.
- 98 *Vaglekongen*: fuglen engsnarre – *Benzt Gustaf Geijer*: (1682-1746) og hans hustru Lovia Sophia Tranää (1696-1750).
- 99 *»Vulkane Høns»*: efter den romerske gud for smedekunst, Vulcanus – *Darkefejden*: anti-protestantisk allianseoppor mod Gustaf I Vasa i 1542-43.

- ledet af Nils Dacke (d. 1543) – *Kristern Tyrann*: den danske konge Chr II (1481-1559), der er forhad i Sverige pga. det stockholmske blodbad 1520 – *Karl den XI* (1655-97); svensk konge 1660-97, mifartede enevælden i 1680'erne.
- 100 *m effige*: repræsenteret af et billede, »billedligt talte«. – *Jean Baptiste Colbert*: (1619-83) fransk statsmand, tilhænger af merkantilismen – *Baal*: vestemittisk gud, »afgud»
- 101 *konventer mig*: passer, behager mig. – *Fadermøderne*: høje flipper.
- 103 *Vibata*: leve-, hyldestribet. – *Dionys*: den græske vin- og frugtbarhedsgud Dionysos.
- 104 *Kronos*: i græsk mytologi tidens gud, der efter ordspillet »æder sine egne børn« – *Pilen, der peger mod Jorden* . . . jf. nts 63
- 105 *føjette*: gletarme – *Regimentets* og *Koret*: regimenter hjemhørende i Värmland, »Koret», dvs. korpsen, se nts 167
- 107 *Førstes*: skikkelse i *bladen*, der oftest opføres som kværvulant, men bl.a. af Frøding skildres som betrosk sandhedsvidne – *Vårflugten*: fugl, der ved skrig advarer mod rovfugle. – *Sulensvanser* og *Lærskriger*: fuglearter, silkehøler og lavskriger.
- 108 *Af dens Frugter . . .*: Matt. 7,16. – 16. *Marts 1792*: blev Gustav III (konge 1771-92) skudt ned under et maskebal. – 13. *Marts 1809*: afsattes Gustav IV Adolf (konge 1792-1809) af liberale kræfter – *et 1830 og et 48*: de der var store borgerlige revolutioner i Europa, udgående fra Frankrig. – *Marsupiger*: uroligheder i Stockholm marts 1848 førte til kongens tilsagn om folkevalgt rigsdag, urolighederne begyndte, da reformvenlige politikere samledes til en såkaldt *Reformbanket*. – *»26 Afionbladet*: det liberale partis forende avis *Afionbladet* begyndte at udkomme 1830, stiftet af L. J. Hierta, se nts 82; bladet skiftede ofte navn pga. beslaglæggelser. Det sidste *Afionblad*, der blev udgivet, mens Hierta endnu ejede avisen, har navnet *Det 26. Afionblad*. – *Uno Tronik*: se nts 32. – *Sodermark*: Uno Troniks lærer, maleren Olof Johan S. (1790-1848). – *franske Pökker*: syfiliis – *selvtilsk Hætte*: btændende hætte. – *Ejforat*: tilsynstet. – *Thore Petri*: (1793-1853), yderhæggende liberal politiker. – *Vasterids' Ordlinanna*: vedtagelse af rigsdagen 1527 om reorganisation af kirken efter protestantiske retningstreter.
- 109 *Konventdeplakaten 1726*: se nts 53 – *næse*: god opførelse
- 110 *Elias Wolker*: (1660-1733) embedsmand og pietistleder. – *Nohrborg*: »*Den fælta människans . . .*» meget udbredt postil med efterlæste prædikener af præsten Anders N. (1725-67). – *»Har en källa rinner*«: engelsk salme af W. Cowper (1772), overs. til svensk 1856. De to øvrige salmer ikke identificeret. – *Johan Henrik Thomander*: (1798-1855), biskop i Lund, rigsdagsmand. – *Provet Ödmann*: Erik Samuel Ö. (1786-1845), teolog og sandfundsdebattør – *»Herold för den unga Floras*: digt af P.D.A. Atterborn (1813). – *»Lipp Amaryllis*: Bellmans *Fredmans sånger* nr. 31. – *Wartburg*: tysk borg, der danner rammen om *Singerkrigen på W.*, et digt fra det 13. årh. om en dyst mellem datidens største digtere. – *Magnat*: stormand,